

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Харківський національний університет внутрішніх справ

Факультет № 6

Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології

ЛЕКЦІЯ

з навчальної дисципліни **Основи оперативно-розшукової діяльності**

вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»

за темою Оперативно-розшукові справи

**м. Харків
2023 рік**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 7 від 30.08.2023 р.

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 7 від 25.08.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол № 7 від 29.08.2023 р.

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу,
криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС (протокол від
21.08.2023 № 7)

Розробник:

1. Професор кафедри кримінального процесу, криміналістики та
експертології факультету № 6 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор
Пчолкін В.Д.

Рецензенти:

1. Професор кафедри криміналістики, судової експертології
та медичної підготовки факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор
Степанюк Р.Л.

2. Доцент кафедри криміналістики Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого кандидат юридичних наук, доцент
Мусієнко О.Л.

План лекції

- 1. Підстави та порядок заведення оперативно-розшукових справ**
- 2. Строки провадження за оперативно-розшуковими справами.**
- 3. Організація документування по ОРС**
- 4. Взаємодія зі слідчим в ході реалізація ОРС.**
- 5. Закриття оперативно-розшукових справ.**

ЛІТЕРАТУРА :

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 4 листопада 1950 р. (в ред. від 1 червня 2010 р.) (Зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11 трав. 1994 р., Протоколом № 14 від 13 трав. 2004 р.): URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580- VIII: URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
4. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» // Відомості Верховної Ради України, 1992, N 22, ст.303 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/ed20130811#Text>
5. Закон України «Про судову експертизу» // Відомості Верховної Ради України, 1994, N 28, ст.232 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
6. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» // Відомості Верховної Ради України, 1995, N 10, ст.60 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.131 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
9. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів// Постанова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. №770 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF#Text>
- 10.Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-18. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

11. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 20.03.2022)
12. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>
13. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575 [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17> (дата звернення: 09.08.2023).
14. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності : монографія. Харків : Золота миля, 2012. 620 с.
15. Пчолкін В. Д. Методологія пізнання в теорії ОРД. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. № 2. 2011. С. 296–302.
16. Пчолкін В. Д. Розвиток теорії оперативно-розшукової діяльності за роки незалежності в Україні. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. Спец випуск, Незалежній Україні 20 років. № 2 (53). 2011. С. 113–121
17. Пчолкін В. Д. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального судочинства. Вісник ХНУВС. - № 1 (56). – 2012. - С. 133–141
18. Козаченко І.П. Оперативно-розшукова діяльність: Вступ до курсу / ОІВС МВС України. – Одеса, 1999. – 56 л.
19. Оперативно-розшукова діяльність: Навч. посіб. / С.М. Моїсєєв, О.М. Джужа, Д.Й. Никифорчук та ін.. / За ред.. проф.. О.М. Джужа. – К. : Правова єдність, 2009. – 310с.

ВСТУП

Однією з форм оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів є *оперативна розробка, яка складається в негласному здійсненні комплексу оперативно-розшукових заходів стосовно особи (групи осіб), обґрунтовано підозрюваних у підготовці або вчиненні небезпечного злочину, з метою його попередження або розкриття, якщо іншим шляхом досягти цих результатів неможливо або надто важко.* Оперативна розробка застосовується винятково з метою боротьби із небезпечними злочинами. Оперативні працівники не повинні витрачати сили, засоби й час на малозначні, очевидні злочини, розкриття яких не являє собою особливих труднощів.

Успішне вирішення завдань оперативної розробки досягається не тільки майстерністю окремих співробітників, але й організацією, постійним контролем за її здійсненням, а також наданням практичної допомоги з боку керівництва оперативного підрозділу.

Для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності у ході оперативної розробки:

- організується своєчасне отримання оперативно-розшукової інформації за допомогою оперативно-розшукових заходів, передбачених виключно оперативно-розшуковим законодавством;
- у відповідності з законом забезпечується перевірка інформації і провадження по оперативно-розшуковим справам;
- вивчається обґрунтованість і доцільність здійснення оперативно-розшукових заходів для проведення яких потрібна санкція суду;
- забезпечується проведення оперативно-розшукових заходів у відповідності з правилами конспірації, створюються умови конфіденційності і безпеки осіб, залученими до здійснення оперативно-розшукової діяльності;
- перевіряється достовірність і направляється вищим оперативним керівникам інформація, звіти і документація, необхідна для виконання визначених завдань;

- координується робота оперативних підрозділів з іншими службами, а з санкції вищого оперативного керівництва забезпечується взаємодія з оперативними підрозділами інших органів і відомств, здійснюючих оперативно-розшукову діяльність;

- ставляться оперативні завдання, розподіляються між виконавцями, підводяться підсумки роботи по ОРС, організується і контролюється їх відповідність законам та відомчим нормативним актам.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» докладно розглядає конституційні гарантії одного із основних принципів оперативно-розшукової діяльності – принципу законності. Головною вимогою додержання цього принципу є наявність підстав передбачених ст. 6 Закону, для здійснення оперативно-розшукової діяльності. Тільки при наявності названих підстав заводиться оперативно-розшукова справа. Перелік цих підстав є вичерпним і не підлягає розширеному тлумаченню.

1. Підстави та порядок заведення ОРС

Згідно ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у кожному випадку наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності заводиться оперативно-розшукова справа. Про заведення оперативно-розшукової справи виноситься постанова, яка затверджується начальником або уповноваженим заступником начальника органу Національної поліції або начальником відокремленого підрозділу територіального органу Національної поліції, органу Служби безпеки України, оперативного підрозділу органу Державного бюро розслідувань, Державної прикордонної служби України, охорони вищих посадових осіб, Служби зовнішньої розвідки України, оперативного підрозділу органів доходів і зборів, органу, установи виконання покарань чи слідчого ізолятора, розвідувального органу Міністерства оборони України, розвідувального органу спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони

державного кордону, підрозділу Національного антикорупційного бюро України або його уповноваженим заступником.

На особу, яка підозрюється в підготовці до вчинення злочину, переховується від органів досудового розслідування, суду або ухиляється від відбування кримінального покарання, безвісти зникла, ведеться тільки одна оперативно-розшукова справа. Без заведення оперативно-розшукової справи проведення оперативно-розшукових заходів, крім випадку, передбаченого частиною четвертою цієї статті, забороняється.

Відповідно до частини четвертої статті 9 – при перевірці осіб у зв'язку з допуском їх до державної таємниці, а також до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках, оперативно-розшукова справа не заводиться. Така перевірка повинна тривати не більш як два місяці.

Підставами для заведення ОРС є:

- наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про:

- злочини, що готуються або вчинені невстановленими особами;*
- осіб, які готують або вчинили злочин.*

При наявності достатніх підстав дозвіл на проведення оперативно-розшукової діяльності дає керівник відповідного оперативного підрозділу, який несе відповідальність за законність здійснюваних заходів відповідно до чинного законодавства.

Інформацію про підготовку чи вчинення злочину можна вважати достатньою, якщо визначеними є: подія злочину (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину); обставини, що впливають на ступінь і характер відповідальності; характер і розмір шкоди, завданої окремими особами. Слід мати на увазі, що вживати оперативно-розшукові заходи можна при визначенні лише тих обставин злочину, що входять у предмет

доказування і встановити які одними слідчими діями не можливо або надто утруднено.

Згідно законодавства оперативно-розшукові справи заводяться на осіб у відношенні яких є достовірні дані, що дають підстави підозрювати їх у підготовці та вчиненні злочинів.

Загальними засадами для заведення ОРС повинні служити обґрунтовані данні про ознаки злочинної діяльності, значна суспільна небезпека вчиненого злочину, неможливість чи крайня складність негайної реалізації даних без додаткового проведення оперативно-розшукових заходів.

При вирішенні питання про початок оперативної розробки насамперед слід встановити, чи є в підготовлюваному або вчиненому діянні ознаки злочину. При одержанні й оцінці фактичних даних щодо ознак злочину або осіб, котрі його вчинили оперативні працівники повинні вирішити питання про те, чи є в конкретній ситуації законні приводи і підстави для того, щоб почати оперативну розробку.

Інформація, що є підставою для заведення ОРС може бути отримана з таких джерел:

- *перевіренних повідомлень негласних співробітників, заяв і повідомлень громадян та посадових осіб, публікацій у засобах масової інформації, письмових доручень слідчого;*
- *відомостей, отриманих шляхом проведення оперативно-пошукових заходів (особистого пошуку, опитувань, оглядів тощо);*
- *орієнтировок інших оперативних підрозділів щодо злочинної діяльності окремих осіб;*
- *з інформації про причетність до злочинних дій окремих осіб, яка отримана при розслідуванні кримінальних проваджень, але є недостатньою без додаткової оперативної перевірки;*
- *вказівок прокурорів;*
- *визначень і вироків судів;*

- *з матеріалів і запитів оперативних підрозділів поліції й інших відомств, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність;*
- *запитів міжнародних правоохоронних організацій і правоохоронних органів інших країн.*

Матеріали, що надійшли з цих джерел на першій стадії їх вивчення, проходять через керівника підрозділу (по яким він дає вказівки) і тому кожна інформація, що надходить, може бути закладена в основу для заведення ОРС тільки після її повторного огляду та перевірки через інші джерела під керівництвом і при контролі з його сторони.

При рішенні декількох завдань оперативно-розшукової діяльності (наприклад, викриття особи у вчиненні злочину і розшуку його як злочинця, що сховався) керівник підрозділу повинен контролювати, щоб після відповідних перевірок, у таких випадках була заведено тільки одна ОРС.

Після зазначених організаційних заходів керівник оперативного підрозділу повинен уважно вивчити представлені оперативним працівником матеріали: постанову про заведення оперативно-розшукової справи, план заходів, облікові картки, довідку-меморандум та інші матеріали на підставі яких заводиться ОРС.

У постанові про заведення (провадження) оперативно-розшукової справи зазначається місце та час її складання, посада особи, яка виносить постанову, її прізвище, підстави і приводи для проведення оперативно-розшукових заходів та мета заведення оперативно-розшукової справи: попередження, припинення або розкриття злочину; перевірка і викриття окремих осіб (груп) у вчиненні злочинів; розшук злочинця, який переховується; розшук безвісно відсутньої особи.

Матеріали, на підставі яких заводиться оперативно-розшукова справа, постанова про заведення справи, план заходів, облікові картки і довідка-меморандум доповідаються начальникові органу поліції. В позитивному рішенні керівник органу затверджує постанову про заведення

справи і план оперативно-розшукових заходів до неї, підписує облікові картки.

Зазначені матеріали в триденний термін надсилаються до відповідного за напрямом роботи оперативного підрозділу ГУМВС, УМВС, УМВСТ, відділу спеціальної поліції для вивчення і вирішення питання про взяття справи на контроль, а потім передаються (довідка-меморандум залишається в оперативному підрозділі) до управління (відділу) оперативної інформації для взяття на облік оперативно-розшукової справи і розроблюваних за нею осіб.

Зареєстрована справа за номером на постанові повертається ініціатору оперативної розробки. Вона реєструється в журналі і видається під розпис оперативному працівникові, який проводить розробку.

2. Строки провадження по ОРС

Згідно ст. 9-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» ведення оперативно-розшукових справ здійснюється:

1) щодо невстановлених осіб, які готують або вчинили злочин, а також осіб, які переховуються від органів розслідування, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання, – до їх встановлення або розшуку, але не більше строків давності притягнення до кримінальної відповідальності чи строків давності виконання обвинувального вироку;

2) щодо осіб безвісно відсутніх – до їх розшуку або до набрання законної сили рішенням суду про визнання їх безвісно відсутніми або про оголошення їх померлими;

3) щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочину, – до встановлення та фіксації фактичних даних про протиправні діяння, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, але не більше шести місяців;

4) щодо здійснення розвідувальних заходів в інтересах безпеки суспільства і держави – до завершення розвідувальних заходів або вичерпання можливостей для їх здійснення;

5) щодо осіб, стосовно яких є дані про їх участь або причетність до терористичної діяльності, терористичної групи чи терористичної організації, а так само до матеріального, організаційного чи іншого сприяння створенню терористичної групи чи терористичної організації, – до 5 років.

За наявності даних, отриманих у ході ведення оперативно-розшукової справи, про участь особи у підготовці тяжкого чи особливо тяжкого злочину строк ведення справи може бути *продовжений до 12 місяців* Головою Національної поліції або йогоуповноваженими заступниками, начальниками департаментів апарату центрального органу управління Національної поліції, Центрального управління Служби безпеки України, Директором Державного бюро розслідувань, уповноваженим керівником центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, начальникам територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів Національної поліції або їхніми уповноваженими заступниками, регіональних органів та органів військової контррозвідки Служби безпеки України, розвідувального органу спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону України, територіальних органів спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону, Головою Державної прикордонної служби України, уповноваженим керівником регіонального органу доходів і зборів, Головою Служби зовнішньої розвідки України, Директором Національного антикорупційного бюро України, керівником розвідувального органу Міністерства оборони України або їх заступниками, керівником структурного підрозділу Державної кримінально-виконавчої служби України або його уповноваженим заступником за погодженням із Генеральним

прокурором, керівниками регіональних прокуратур, їх першими заступниками та заступниками. Продовження строку ведення оперативно-розшукової справи, у рамках якої проводяться заходи, передбачені частиною четвертою статті 8 цього Закону та пунктом 6 частини другої статті 7 Закону України "Про контррозвідувальну діяльність", здійснюється без погодження з прокурором.

Подальше продовження строку ведення оперативно-розшукової справи, але не більш як до 18 місяців, може бути здійснено Головою Національної поліції, Головою Служби безпеки України, Директором Державного бюро розслідувань, керівником центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, а також Головою Державної прикордонної служби України, Головою Служби зовнішньої розвідки України, Директором Національного антикорупційного бюро України, керівником розвідувального органу Міністерства оборони України, керівником органу Державної кримінально-виконавчої служби України або його уповноваженим заступником та начальником Управління державної охорони України за погодженням із Генеральним прокурором або його заступником.

Продовження строків ведення оперативно-розшукових справ щодо ***іноземців*** та осіб без громадянства, які підозрюються у розвідувально-підбивній діяльності проти України, підготовці або вчиненні терористичного акту, понад 18 місяців здійснює Голова Служби безпеки України, Голова Служби зовнішньої розвідки України, Голова Державної прикордонної служби України, керівник розвідувального органу Міністерства оборони України за погодженням з Генеральним прокурором.

Обчислення строку ведення оперативно-розшукової справи починається з дня затвердження начальником відповідного органу або його заступником постанови про заведення справи та закінчується в день затвердження постанови про закриття оперативно-розшукової справи.

Обчислення строку може припинятися, якщо особа, щодо якої заведено оперативно-розшукову справу, тимчасово вибула за межі України або тяжко захворіла і можливість проводити щодо неї оперативно-розшукову діяльність відсутня.

Про припинення та поновлення обчислення строку ведення оперативно-розшукової справи виноситься мотивована постанова, яка затверджується начальником відповідного органу або його заступником.

3. Організація документування по оперативно-розшуковим справам.

Необхідність організації документування по оперативно-розшуковим справам випливає з вимог законодавства, відповідно до якого, кримінальній відповідальності і покаранню підлягає тільки особа, винна у вчиненні злочину. Подія, винність та інші обставини встановлюються шляхом документування.

Документування злочинних дій розроблювальних осіб – це виявлення силами, засобами і методами ОРД фактичних даних про ці дії та забезпечення можливості використання зазначених відомостей щодо попередження та розкриття злочинів, а також прийняття до винних заходів, передбачених законом.

Документування містить у собі два елементи: **виявлення** фактичних даних та **забезпечення** можливості використовувати їх при розслідуванні злочинів.

1-й елемент – складається з проведення комплексу оперативно-розшукових заходів по одержанню відомостей, які підтверджують злочинні наміри і дії розроблюваних.

При документуванні, у ході проведення оперативно-розшукових заходів, забезпечується виявлення і закріплення фактичних даних:

- що стосуються події злочину (час, місце, спосіб вчинення та ін. обставини);

- про причетність розроблювальних осіб до підготовки та здійснення злочину;
- про інших осіб, причетних до злочину;
- виявлення осіб, які можуть бути свідками, предметів і документів, які містять в собі доказову інформацію;
- про місцезнаходження знарядь злочину, викрадених чи нажитих злочинним шляхом грошей і цінностей;
- про місця збуту і збереження викраденого;
- про характер і розмір збитку, заподіяного злочином;
- про інші обставини, що мають значення для попередження, припинення і розкриття злочину, а також розшуку злочинця, що переховується, і застосування до розроблювальної особи заходів, передбачених законом.

Під час документування встановлюються особи, що можуть бути свідками у кримінальному провадженні, проводиться їх опитування; виявляються предмети і документи, що мають ознаки доказів злочинної діяльності, забезпечується їх схоронність та можливість наступного залучення до кримінального провадження у встановленому порядку; фіксуються дії розроблювальних осіб.

Способами фіксації фактичних даних є:

- а) *негласне вилучення* документів, сировини або продукції з метою їх вивчення й експертного дослідження;
- б) *негласне фотографування* документів, що можуть бути використані як докази у справі (при наявності ознак часткової чи повної підробки, якщо зміст одного екземпляру відрізняється від змісту інших екземплярів того ж документу; якщо у них відображені сумнівні операції або містяться відомості про підготовку чи вчинення злочину: листи, записки, щоденники, записи чорнового обліку);
- в) *спостереження за особою*, що розробляється з метою виявлення окремих дій, пов'язаних з підготовкою до злочину, його скоєнням, збутом

викраденого, зустрічами зі співучасниками, передачі їм чи одержання від них різних предметів, документів, цінностей і грошей.

Для фіксації таких дій може бути використане негласне фотографування, кінозйомка і відеозапис. У необхідних випадках можуть застосовуватися спеціальні хімічні речовини, зокрема, люмінофори (олівці, аерозолі та індикатори), що дозволяють згодом встановити замасковані канали збуту вкраденого.

З метою фіксації злочинної діяльності розкрадачів можуть бути проведені зашифровані перевірки, контрольні закупки готової продукції з наступним лабораторним дослідженням, контрольні відвантаження і перевірки при транспортуванні.

Нерідко в ході зашифрованих перевірок відбираються зразки продукції з метою наступного лабораторного дослідження.

Отримані після дослідження дані повинні використовуватися працівниками ДСБЕЗ для висування версій про спосіб скоєння розкрадань та осіб, причетних до цього.

2-й елемент документування – забезпечення можливості використання фактичних даних, які були виявлені та задокументовані у ході оперативної розробки при порушенні кримінального провадження та у процесі доказування.

Фактичні дані, що містяться в оперативно-розшукових матеріалах, можуть стати судовими доказами лише при виконанні встановлених законом вимог. Вони зокрема, повинні:

- мати відношення до розслідуваної справи і сприяти встановленню обставин, що складають предмет доказування, тобто, вказувати на події злочину;
- підтверджувати винність обвинувачуваного у вчиненні злочину і мотиви злочинів;
- висвітлювати обставини, що впливають на ступінь і характер відповідальності, характер і розмір збитку, заподіяного злочином і т. ін.;

- бути отримані з тих джерел, що зазначені у КПК, як джерела судових доказів;
- бути залучені до кримінального провадження в порядку, встановленому КПК для кожного судового доказу.

Оформлення результатів документування припущає складання документів, використання яких дає можливість прийняття до винного заходів, встановлених законом (рапорти, довідки оперативного працівника, акти, складені разом із представниками громадськості та інших організацій, фото-, кіно-, відео-записи, магнітофонні записи й т. ін.).

Керівник оперативного підрозділу організує і контролює не рідше одного разу в декілька днів виконання оперативним працівником плану оперативно-розшукових заходів по справі, надає практичну допомогу, надає письмові вказівки, а в разі потреби під його керівництвом оперуповноважений повинен скласти план додаткових оперативно-розшукових заходів по ОРС.

4. Взаємодія зі слідчим в ході реалізації ОРС.

Провадження по ОРС здійснюється в мінімальні терміни, але не більш шести місяців. У цьому зв'язку начальник відділення поліції повинен організувати роботу оперативного працівника таким чином, щоб весь комплекс оперативно-розшукових заходів був виконаний у встановлені терміни. Практика показує, що в тих випадках, коли ОРС заведена обґрунтовано, оперативні заходи знаходяться під постійним контролем керівника оперативного підрозділу, тому вона реалізується у термін від одного до декількох місяців.

Під реалізацією матеріалів ОРС слід розуміти процес їх використання оперативними працівниками і слідчими з метою попередження та розкриття злочинів, а також прийняття до

розроблювальних осіб, що вчинили протиправні діяння, заходів, передбачених законом.

Організація реалізації включає в себе вивчення та оцінку зібраних в ході документування матеріалів, їх систематизацію, а також підготовку плану проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій.

План реалізації повинен мати два розділи. У вступі описується зміст зібраних матеріалів, відомості про розроблюваних, характер їх протиправних діянь та перелік фактичних даних, які свідчать про їх здійснення.

Наступна частина плану повинна давати відповіді на такі питання:

- хто входить до складу слідчо-оперативної групи (слідчий, оперуповноважений, експерт, представники інших служб, громадськість) та її оснащення;
- які тактичні прийоми реалізації будуть проведені (затримка “на гарячому”, проведення контрольних закупок, інвентаризацій та ін.);
- які матеріали будуть використані для відкриття кримінального провадження;
- хто і коли буде реєструвати кримінальне провадження;
- у якій послідовності треба проводити затримання та обшуки, де і які речі та документи треба шукати;
- з ким і по яким питанням в першу чергу треба провести допити;
- послідовність проведення допитів затриманих та заарештованих;
- хто із розроблювальних повинен бути затриманий згідно КПК України;
- де треба провести інвентаризації та документальні ревізії, хто їх буде проводити;
- які технічні засоби треба задіяти для проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій;
- порядок легалізації оперативно-розшукової інформації та ін.

Легалізація отриманих в процесі документування фактичних даних може бути здійснена у ході проведення слідчих (розшукових) дій. В процесі їх проведення забезпечується можливість використання виявлених у ході ОРС доказів. **До таких дій відносяться:**

- а) допит свідків, виявлених по ОРС;
- б) виїмка виявлених у ході розробки речовинних доказів;
- в) винесення постанови і проведення інших процесуальних дій, пов'язаних із залученням до кримінального провадження письмових доказів, раніше вилучених негласним шляхом;
- г) проведення криміналістичних і інших експертиз, у тому числі і по тим предметам, що піддавалися негласним дослідженням у ході ОРС. При необхідності проведення негласних слідчих (розшукових) дій начальник підрозділу повинен у робочому порядку узгодити плановані заходи з начальником слідчого відділу. Варто забезпечити спільну роботу оперативного працівника і слідчого.

Начальником відділення повинно бути організоване упорядкування оперативним працівником і слідчим спільного плану у справі, при цьому він постійно повинен підтримувати тісний контакт із начальником слідчого відділення. Проте з метою конспірації і дотримання режиму таємності начальник відділення повинен контролювати, щоб слідчий, співробітник експертно-криміналістичного підрозділу, інші спеціалісти при необхідності були ознайомлені лише з тими матеріалами ОРС, що не розкривають негласні джерела їх одержання, особистість негласного співробітника, а також, щоб сама ОРС і інші оперативні матеріали, або їх копії не були долучені до кримінального провадження.

У ході підготовки і реалізації розробки виникає необхідність у залученні співробітників інших служб: експертно-криміналістичних підрозділів, оперативної служби, Державної охорони, дільничних інспекторів та інших. У цих випадках керівник підрозділу повинен побудувати роботу таким чином, щоб усі заходи проводилися під чітким керівництвом слідчого

або оперативного працівника, із попереднім інструктажем і детальним обговоренням дій кожного учасника, можливих варіантів дій розроблювальних осіб у тій або іншій ситуації.

У ході розслідування кримінального провадження, аж до направлення в суд, повинно бути організоване його оперативний супровід, тобто начальник підрозділу повинен забезпечити допомогу слідству.

Виходячи з конкретної обстановки, виникає необхідність в організації подолання протидії розслідуванню і при розгляді кримінальних проваджень у суді, коли застосовуються психічні, фізичні й інші форми впливу на потерпілих, свідків і інших учасників процесу.

При одержанні такої оперативної інформації складається спільний план заходів щодо нейтралізації зазначених дій з боку злочинців, їх друзів, родичів і інших зацікавлених осіб.

Таким чином, діяльність з документування злочинних дій розроблювальних осіб є найбільш складною і відповідальною частиною оперативно-розшукової діяльності.

У результаті вмілого і кваліфіковано проведеного документування забезпечується розкриття складних і ретельно спланованих злочинів і розшук злочинців, що сховалися.

5. Закриття оперативно-розшукових справ

Відповідно до закону «Про оперативно-розшукову діяльність» – оперативно-розшукова справа повинна бути закрита у разі:

- 1) розшуку особи, яка переховувалася від органів розслідування, суду, ухилялася від відбування кримінального покарання, а також особи, яка безвісно відсутня;
- 2) набрання законної сили вироком, постановою або ухвалою суду;
- 3) закриття кримінального провадження судом, прокурором, слідчим;
- 4) завершення виконання розвідувальних, контррозвідувальних заходів або вичерпання можливостей для їх здійснення;

5) спростування у встановленому порядку матеріалів про злочинну діяльність особи;

6) виїзду особи на постійне місце проживання за межі України, якщо немає можливості проведення щодо неї оперативно-розшукових заходів;

7) невстановлення у передбачені цим Законом строки даних, що вказують на ознаки злочину в діях особи;

8) виявлення прокурором незаконно заведеної справи у разі виконання по ній оперативно-розшукових заходів;

9) смерті особи, щодо якої заведено оперативно-розшукову справу.

Про закриття оперативно-розшукової справи складається **вмотивована постанова**, що затверджується посадовою чи службовою особою, якій згідно зі статтею 9 цього Закону надано право затверджувати постанову про заведення відповідної оперативно-розшукової справи. Про закриття оперативно-розшукової справи у триденний строк письмово повідомляється відповідний прокурор, який протягом 10 діб з моменту одержання повідомлення перевіряє додержання законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності у цій справі. До завершення такої перевірки забороняється знищення оперативно-розшукової справи.

Якщо у такій справі здійснювалися оперативно-розшукові заходи за рішенням суду, повідомлення про її закриття надсилається також до цього суду у триденний строк.

Строки зберігання закритих оперативно-розшукових справ встановлюються відповідно до законодавства України.